

Webrecensie BMGN 125:4 (2010)

Biemond-Boer, Betsy, *'Die Hollanders zijn gek!' Identiteit en integratie van bevindelijk gereformeerden in Canada* (Amsterdam: Aksant, 2008, 169 blz., ISBN 978 90 5260 379 0).

Waarom herken je een Nederlander in het buitenland? Heel gemakkelijk: aan vitrages voor de ramen, veel planten, een donker bankstel en dito wandmeubel. De woonkamer is volgestouwd met spulletjes en er hangen talloze ingelijste foto's aan de muur. Beelden van de achterblijvers in het thuisland, maar ook verworvenheden in het nieuwe land worden breeduit getoond. Veel souvenirs uit Holland, zoals de trouwtekst waarmee het huwelijk in het vaderland werd ingezegend. En verder bestaat de maaltijd van een rechtgeaarde Nederlander op zondag uit een of twee borden soep. Dit zijn algemene karakteristieken van bewoners van de Lage Landen elders ter wereld, en ze gelden in ieder geval voor de bevindelijk gereformeerden die in de jaren vijftig naar Canada zijn geëmigreerd.

In haar boek heeft Betsy Biemond-Boer een levendig beeld geschetst van hun wederwaardigheden in het overzeese land van melk en honing. Aan de tekst ligt haar afstudeerscriptie ten grondslag, wat te merken valt aan het continu toelichten van de stappen die zij zet. Met enige redactionele ingrepen zou het verhaal beter tot zijn recht zijn gekomen, maar dat is misschien wat veel gevraagd van een beginnende onderzoeker. Biemond-Boer is een zomerlang afgereisd naar Chilliwack (British Columbia), waar ze 61 mensen interviewde en enig aanvullend archiefonderzoek deed. Omdat zij zelf van gereformeerde huize is, accepteerde men haar als *one of us*. Dat had voordelen, hoewel ze ook constateert dat het haar schroomvallig maakte om al te diep in te gaan op het schisma dat zich in deze kleine religieuze gemeenschap heeft voorgedaan. Haar uitleg van de achtergronden van die splitsing vragen veel van het inlevingsvermogen van een oningevoerde lezer. Het gaat om interpretaties van de Schrift, de persoonlijke beleving van de waarheid van de Bijbel (bevinding), de uitverkiezing, de zondagsheiliging en andere gedragsregels in een groep die in Canada probeerde om haar religieuze identiteit te behouden. Want dat is het hoofdthema in deze publicatie: etniciteit en identiteitsvorming. De auteur sluit daarmee aan bij een trend in het onderzoek naar de naoorlogse emigratie: van psychologisch naar meer

sociaal-historisch.

De sociale identiteit van de onderzochte groep emigranten blijkt – tot op de huidige dag – sterk in het teken te staan van de geloofsrichting waartoe zij in het thuisland behoorde. Buiten het werk en andere verplichte contacten om trekken zij zich sterk achter de stellingen van de eigen geloofsgroep terug. Het contact met Canadezen verliep zelden soepel, vooral vanwege verschillen in gewoonten en levensoriëntatie. Doordat de emigranten vaak grote gezinnen hadden, konden zij het zich veroorloven om vooral contacten op te bouwen in de eigen kring. De auteur gaat zelfs zover om te stellen dat er in het sociale verkeer sprake is van segregatie. Bevindelijk gereformeerde Nederlanders hebben zich in zekere zin van de samenleving om hen heen afgekeerd en zich sterk op de eigen gemeenschap gericht. Niet zozeer om etnische, maar om religieuze redenen. Ook omgang met rooms-katholieken, zelfs die uit het eigen vaderland, houdt men bewust af.

Uit die houding zijn ook consequenties getrokken. Zo heeft men zelfstandig twee gereformeerde scholen opgericht, waar de meisjes nooit een broek zullen dragen. Daarmee sloten de Nederlanders in Chilliwack in de jaren zeventig en tachtig aan bij een internationale ontwikkeling om onderwijs op eigen religieuze grondslag te verzorgen. De moraal van de *public schools* in Canada was hen gewoon te vrij, en het verdwijnen van de Bijbel uit het onderwijs een doorn in het oog. Daarmee wijken zij duidelijk af van andere groepen Nederlandse emigranten, die zich doorgaans vrij geruisloos hebben aangepast bij de gewoontes en gebruiken in hun land van vestiging. Zij beschouwen hun bevindelijk gereformeerde landgenoten als ouderwets en willen liever niet met hen geassocieerd worden. Vooral om te voorkomen dat andere Canadezen een verkeerd beeld van de Nederlandse nieuwkomers krijgen.

In het onderlinge taalgebruik is het Engels overigens wel gewoon doorgedrongen, net als in de namen van (klein)kinderen. Ook feesten en andere culturele gebruiken zijn langzaam in de richting van de dominante praktijk opgeschoven. In het dagelijks leven lijkt men Canadees onder de Canadezen, alleen bij nadere beschouwing blijkt men toch een apart specimen. Zodra het financieel kon, is men wel op vakantie geweest naar Nederland. Maar juist daar ervaart men – een universele shock van migranten! – niet meer echt te kunnen wennen. Men koestert beelden van het land waaruit men ooit vertrok, maar vindt de huidige Nederlandse levensstijl te modieus, te egoïstisch en te brutaal. Alleen met de moederkerk blijft men zich verbonden voelen. In zekere zin vormt de bevindelijk gereformeerde

bevolkingsgroep van Nederlandse Canadezen een tussencategorie. Een Gideonsbende van gelovigen, die tussen het land van aankomst en het land van vertrek een eigen, enigszins geïsoleerd bestaan hebben opgebouwd. Net als de Amish in Amerika, een religieuze categorie met wie zij zich ook zelf wel vergelijken. Economisch gezien hebben zij goed geboerd, maar het valt moeilijk vol te houden dat deze orthodox gelovige Nederlandse emigranten sociaal en cultureel zijn geïntegreerd. Dat inzicht zou lang niet misstaan in het huidige debat over de multiculturele samenleving.

Wim Willems, Campus Den Haag UL

Webrecensie BMGN 125:1 (2010)

Bos, Jaap, *Evart van Dieren. Een kroniek van het falen* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2008, 296 blz., €37,50, ISBN 978 90 8964 004 8).

‘Waarom, vraagt de lezer misschien, deze geschiedenis toch opgeschreven?’ Deze vraag gaat vooraf aan de slotbeschouwing van Jaap Bos’ *Evart van Dieren. Een kroniek van het falen*, een cultuurhistorische, sociologische en psychologische studie over een marginaal figuur in de Nederlandse geschiedenis. De arts Evart van Dieren (1861-1940) was een querulant die zich in talloze polemische en ondoorgroondelijke geschriften verzette tegen de opkomst van de moderniteit. Zijn controverse met Christaan Eijkman over de oorzaak van beriberi is illustratief. Het was duidelijk dat de ziekte iets met de rijst te maken had. Volgens Van Dieren zat er een giftige stof in. Eijkman dacht aanvankelijk aan de aanwezigheid van een bacterie, maar kwam later tot het inzicht dat er juist iets afwezig was in de gepelde rijst. Dit inzicht zou leiden tot de ontdekking van vitaminen. Eijkman won hiervoor de Nobelprijs; Van Dieren werd terecht vergeten. En zo verliepen meer controversen. ‘Een aartsmislukking dus’, concludeert Bos in de openingsalinea van zijn boek. Daarmee is eigenlijk alles wat er over Van Dieren te zeggen valt gezegd. Het is daarom belangrijk dat de bovenstaande vraag niet aan het slot maar aan het begin van onze beschouwing aan de orde wordt gesteld. Vanuit het perspectief van de lezer en recensent laat die vraag zich herformuleren als: waarom deze geschiedenis *lezen*? Een eenduidig antwoord hierop is niet te geven; toch kan ik het boek warm aanbevelen.

De studie van het verleden gaat al lang niet meer uitsluitend over grote mannen en grote gebeurtenissen. Toch vraagt de lezer zich af wat de historische relevantie kan zijn van een persoon die hoegenaamd geen rol heeft gespeeld in de geschiedenis. Een antwoord zou kunnen zijn, zoals de achterflap van het boek vermeldt, dat Van Dieren zijn tijd een ‘spiegel’ heeft voorgehouden. Maar dat is teveel eer voor zijn oeuvre; Van Dieren is geen Oscar Wilde. Hoewel talloze contemporaine thema’s, van beriberi tot socialisme en van psychoanalyse tot relativiteitstheorie, een plaats in zijn werk vinden, is het verband tussen werk en werkelijkheid volledig zoek. Volgens Bos is zijn oeuvre een hermetische en vervreemdende schaduwwereld die alleen als autobiografie begrepen kan worden. Geen reflectie dus, maar louter projectie. Een ander mogelijk antwoord is dat Van Dieren een exponent of